

HOLLYWOOD SİNEMASINDA FELAKET KONULU FİMLER VE DEĞİŞEN EGEMEN YAPILARIN MAYMUNLAR GEZEĞENİ FİMLERİ BAĞLAMINDA ANALİZİ

Barış Tolga EKİNCİ¹

ÖZET

Sinema her dönem toplumsal enerjileri harekete geçiren bir sanat olmuştur. Özellikle Hollywood sineması, temsil edilen egemen kültürün ideolojisinin belirlenmesinde önemli ipuçları vermektedir. Dahası toplumsal tarihteki güçlerin şekillenme sürecinde Hollywood sinemasının etkisi göz ardı edilemez. Toplumsal ile ilgili en çarpıcı filmler felaket konulu olanlardır. Felaket konulu filmler, değişen egemen yapılar açısından temsil edilen dünyanın birer yansımaları olarak incelenebilir. Bu filmlerde toplumsalın ve kültürel sorunların meşrulaştığı bir dönemin dünyası yansıtılmaktadır. Özellikle 1968 yılında üretilen Maymunlar Gezegeni filmi modern kurumlara olan güvenin kaybolduğu, muhalif fikirlerin baş gösterdiği, muhafazakarlığın sorgulandığı ve insanın evrim bilmesini çözmeye odaklandığı bir dönemde yaratılmıştır. Toplumsalın sorunu zaman içinde çözmemesi ve krizlerin giderek büyümesi, ataerkil düzene olan güvenin zedelenmesi, bu filmlerin seriler halinde devam ederek günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. 2011 yılında üretilen Maymunlar Gezegeni Başlangıç filmi de kriz halindeki bir toplumun modern korkularını tasvir eder. Bu bağlamda çalışmanın amacı, toplumsal sorunlarını ve günümüzdeki durumunu inceleyerek bu filmlerin dönemler içinde değişen egemen yapılarını belirleyip sinema gibi medyalarla ilişkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Maymunlar Gezegeni filmleri, felaket konulu filmler, egemen yapı, ideoloji

DISASTER CONCEPTED FILMS IN HOLLYWOOD CINEMA AND ANALYSIS OF CHANGING DOMINANT STRUCTURES IN TERMS OF PLANET OF THE APES FILMS

ABSTRACT

Cinema became an art that inspired every-day social energies. In particular the Hollywood cinema, representing the ideology of the dominant culture is important in determining tips. Furthermore the embodiment of forces in the process of social history, Hollywood cinema and the effect can't be ignored. The most striking movies about social is disaster movies. Movies dealing with the disaster, which are represented in terms of changing the dominant structures can be examined as one of the reflections of the world. In these movies, the social and cultural problems in the world are reflected in a period of gaining legitimacy. In particular the Planet of the Apes movie produced in 1968, lost the confidence of modern institutions, the opposition shown by the head of ideas, to solve the puzzle of human evolution is questioned and the focus of conservatism has been created at a time. Over time of the social, did not solve the problem and the growing crisis, the patriarchal order of confidence in the injury, these movies come by continuing to present in the series. Produced by 2011, Rise of the Planet of the

¹ Öğr.Gör. T.C. İstanbul Arel Üniversitesi Radyo ve TV Programcılığı, baristolgaekinci@arel.edu.tr

Apes movie depicts of the fears of modern society crisis. In this context, the study aims to examine the social issues and current status, identify the structures of the dominant cinema, these movies, such as changes in the periods set forth media relationship.

Keywords: Planet of the Apes movies, movies dealing with disaster, the dominant structure, ideology

1. Giriş

Hollywood filmleri gerçeği yansıtmak yerine, hayali bir dünya dayatırlar. Kahramanlık serüvenleri, romantizm arayışı, kurtarıcı şiddet öyküleri, ırkçılığa ve suça ilişkin söylemler gibi önerilerle gerçekliği toplumsal değer ve kurumlarla bağdaştırarak bunların değişmez bir dünyanın açık göstergeleri olarak algılanmalarını sağlarlar.(Wollen, 2008: 110-112). Bu da sömürüye dayalı bir sisteme gönüllü katılımı hazırlayan psikolojik eğilimi yaratır. Hollywood sinemasının anlatı yapısı gereği politik söylemleri dönemden döneme değişmektedir. Bu açıdan, 1967'den günümüze değişen çeşitli ideolojik etkilerden bahsedebiliriz. (Ryan ve Kellner, 2010: s.19). Özellikle Hollywood sinemasının anlatı geleneğine göre; filmlerin öykülerine, karakterlerin yaratılışına ve toplumsal mitlere kadar ideoloji yerleşmiştir. 2000-2011 yılları arasındaki Hollywood Sinemasının öykü geleneği; kurtuluş günleri filmlerine, dünya çapında etkili salgınlara ve hatta uzaylı işgali konulu bilim kurgu türüne doğru odaklanmıştır. Bu yönelimde şüphesiz Hollywood sinemasının kâr amaçlı politikaları ile ideolojik amaçları bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın konusu Hollywood sinemasının güncel örneklerinden biri olan Rise of the Planet of the Apes (Maymunlar Gezegeni Başlangıç, Rupert Wyatt, 2011) filmini analiz ederek Hollywood sinemasında geçmişten günümüze değişen ideolojik söylemleri araştırmaktır. Çalışmanın hipotezi Hollywood sinemasında popüler olan felaket filmlerinin temasının egemen yapı ile ilişkili olduğudur. (Monaco, 2010: 149).

2. Hollywood Sinemasında Felaket Konulu Filmler

Hollywood Sinemasında 70'li yılların başlarındaki filmler dönemin egemen yapılarının belirlenmesi açısından önemli ipuçlarına sahiptir. Doğal afetler, ahlak yoksunluğu ve düzen bozukluğu ya da muhafazakarların bu dönemde iş başında buldukları “demokratik huysuzluğu” temsil eden metaforlar filmlerin ana konusu olmuştur. Kriz filmleri ya da felaket filmleri bu dönemde paternalist (babaların

çocuklarına uyguladığı otoriteye benzer bir sistemle) erkek düzenini yeniden dayatmışlardır. Bu nedenle bu filmlerin birçoğunda rastlanan muhafazakâr metaforların dönemin toplumsal söylemleri ile olduğu kadar, toplumsal evreni bilinçaltı süreçlerle şekillendiren birtakım temel arzu ve gereksinim akıntılarıyla ya da fiili metonimik bağlantılar içerdiği söylenebilir. Felaket filmleri aynı zamanda, film endüstrisindeki değişimlerle sinema ideolojisi arasındaki ilişkinin izlerini de taşır. Büyük gişe hasılatlarını garanti edebilmek için bu filmlerin geniş kitlelerce paylaşılan popüler fantezi ve korkulara el atması da bu nedendir. (Escott, 1998: 22). Biçimsel dozda fiziksel şok efektleri ve aşırı anlatsal gerilim yardımıyla dönemin izler kitlesi için cazip hale getirilmiş klasik gerçekçi anlatı ve temsil kodları (romantik, aşk, eril kahramanlık, gerilim-çözülme) üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda çağdaş felaket filmleri döngüsü 60'ların sonlarında başlar. 1976'a geldiğinde ise en yüksek hasılatı getiren ilk yirmi filmin dördü, felaket filmleridir. Havaalanı, Yangın Kulesi, Poseidon Macerası ve Zelzele. (Ryan ve Kellner, 2010: 91-93). Aynı dönemlerde seri halinde çekilen Maymunlar Gezegeni filmleri de yüksek hasılatları nedeniyle üst sıralarda yer almaktadır. Bu filmler, Amerikan toplumunun bir mikro kozmosunu temsil eder ve çoğunlukla felaket tehlikesi altındaki bir bina, ulaşım aracı ya da bir mahvolmuş bir dünyada geçer. İçinde buldukları ortamı tanımlayan özellikler genellikle modernlik ve modernlik sonrası yaşamdır. Gelişmiş teknoloji ve iletişim sistemleri hemen her zaman göz önündedir. Filmler böylece herkesin önceden saptanmış bir yer ve işleve sahip olduğu, ataerkil, kapitalist, teknolojik bir düzenin oluşturduğu bir felaket öncesi normları tanımlar. Felaket ise bu düzenin parçalanışına denk düşer.

Sunulan en güçlü çareler insanın kendi kişisel kurtuluşuna, kolektif değil de bireysel çabalarla kanıtlanan bir inanç duyması ve güçlü liderlere itaat etmesidir. Bu filmler bireycilik, Protestan inancı ve Amerikan kapitalist kültürünün liderlik prensibi arasındaki ilgi çekici uyumu sergilerler. Felaket filmlerinde altı çizilen korku ve arzular, 1968'den başlayarak Maymunlar Gezegeni filmleri gibi felaketten kurtuluş çareleri sunan filmlerle cevaplanmaya çalışılmaktadır. 70'li yılların başlarından ortalarına kadar felaket filmlerinde olumsuz bir yaklaşımla kaygı olarak

yansıtılan temalar, 70'lerden başlayarak 2000'lerde güçlenerek pozitif bir bakışla ele alınmaya başlanmıştır. (Ryan ve Kellner, 2010: 100).

3. Maymunlar Gezegeni Filmleri ve Öykü Yapıları

Sinema tarihçileri açısından 1967 senesi, Hollywood sinemasında önemli bir açılımın gerçekleştiği bir “devrim yılı” olarak tanımlanmıştır. 1967 yılı Amerika’da ekonominin büyüdüğü, siyahların baskıya başkaldırdığı, cinsellikte yeni arayışların ve uyuşturucu kullanımının toplumun geleneksel değerlerini değiştirdiği yeni bir değişim sürecine girdiği bir dönemdir. Bu dönemde Parmaklıklar Arasında filminde, otoriter sistem eleştirilmiş ve başkaldırı ölküleştirilmiştir. Beklenmeyen Misafir filminde liberal beyazlar arasındaki ırkçılığın incelikleri işlenmiştir. Ateş Sahili filminde ulusal düşmanlara insanca bakmak ve pasifizm savunulmuştur. Bu ve bunun gibi birçok Hollywood filminde toplumsal eleştiri daha da çarpıcı halde beyaz perdeye aktarılmıştır. (Ryan ve Kellner, 2010: 22-23). Çelişkiler ve değişimler, ekonomik istikrarsızlığın sosyal etkileri, Vietnam savaşında yitirilen ulusal itibar, toplumsal bölünmeler, geleneksel ataerkil aileye ve muhafazakâr cinsel ahlaka yönelen tehditler, çevresel kirlilikler ve nükleer savaş kaygıları dönemin filmlerinde boy göstermeye başlamıştır.

Bu dönemde, özellikle dünyanın sonunun geleceği senaryoları ve ilahi konulu filmler popüler olmaya başlamıştır. Maymunlar Gezegeni serisinin ilk filmi de böyle bir toplumsal ortamda konu edildi. Serinin ilk filminde, nedeni belirsiz olan bir kaza sonucu yabancı bir gezegene düşen Taylor’ın maymunlar gezegeninde başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bireyin egemen yapı ile olan çatışmasının ele alındığı 1968 yılında çekilen bu bölüm Maymunlar Gezegeni (Planet of the Apes, Franklin James Schaffner, 1968) egemen ideolojinin zamansal sınırlarını belirlemek için değerli bir filmidir. Filmin devamında Maymunlar Gezegeninin Altında (Beneath the Planet of the Apes, Ted Post, 1970), Maymunlar Gezegeninden Kaçış(Escape from the Planet of the Apes, John Lee Thompson, 1971), Maymunlar Gezegenin Fethi (Conquest of the Planet of the Apes, John Lee Thompson, 1972), Maymunlar Gezegeni İçin Savaş(Battle for the Planet of the Apes, John Lee Thompson, 1973), Maymunlar Gezegeni (Planet of the Apes, Tim Burton, 2001) ve son olarak günümüzde bilgisayar teknolojileri ile çekilmiş Maymunlar Gezegeni Başlangıç

(Rise of the Planet of the Apes, Rupert Wyatt, 2011) filmleri çekilmiştir. 70'li yıllardaki devam filmleri, bu dönemdeki toplumsal hayal kırıklığının ve endişelerin felaket filmleri ile doruk noktasına çıkmasının ardından, ulusal itibar kaybıyla dolu bir dünyadan, romantik dini aşkınlıkla yeni fantezilere teslim olduğunu göstermektedir. (Oskay, 1982: 46). Maymunlar Gezegeni serisinin Hollywood sineması tarafından popüler hale getirilmesi de şüphesiz 1968'den 2011'e kadar süren iç çalkantılar ve kıyamet senaryolarının toplum üzerindeki etkisinden gelmektedir. Maymunlar Gezegeni filmlerini çözümlenmeye çalışmak birçok bakımdan şiddetli ekonomik, politik ve toplumsal krizlerle yüzleşmeye ve Amerika'nın gerek politik gerekse ekonomik iktidarının önemli ölçüde azaldığı bir dünyaya uyum sağlamaya çalışan, düşüşe geçmiş bir kültürü çözümlenmek anlamına gelmektedir. (Mills, 1974: 422-423).

3.1. Maymunlar Gezegeni (1968)

1968 senesinde çekilen Planet of the Apes filmi, genel incelemede, klasik Hollywood anlatı yapısını yansıtan bir film olarak nitelendirilebilir. Film egemen ideolojinin tüm özelliklerini barındırmaktadır. Kapitalizmin ve düzenin onaylanmasına ilişkin birçok önemli görsel kodu barındırır. Filmin başında yer alan sahnede Amerikan bayrağının yakın çekimlerde özellikle vurgulanması ve Amerikan yaşamına ilişkin bilgilerin diyaloglarla pekiştirilmesi bunu daha da güçlü kılmaktadır. Film klasik anlatı yapısından ayıran tek unsur nedensellik özelliğidir. Klasik anlatı yapısı gereği öykünün başlangıcı, gelişimi ve sonuç ilkesi ve her olayın bir nedeni ve sonucu olması ilkesi bu filmin tamamında yer almaz. Nedensellik ilkesi film ile değil, filmin devamında çekilen seri ile ancak bir bütünlük oluşturmuştur. Ancak serinin tümü dahi incelendiğinde, filmin başında kaza sonucu yabancı bir gezegene düşen uzay gemisinin neden düştüğüne ilişkin hiçbir bilgi verilmemektedir. Uzayda başıboş hareket eden uzay gemisini rotasından çıkarıp gezegene düşmesinin nedeni belirsizdir. Bu belirsizlik hissi; insanın evrim bilmecesine, kıyamet ve kıyamet sonrası mitlere de gönderme yapmaktadır. İlk iki filmde yer alan Taylor (Charlton Heston) karakteri kaza sonrasında simüle edilmiş bir dünyada kendini bulur. Bu dünya maymunların egemen olduğu, gerçeklikten çok farklı bir düzeni temsil eder.

Baudrillard bu durumu dipnotta kısaca şöyle özetlemektedir:

“Enerji bunalımı ve ekolojik sorunlar, bir felaket filmi gibi sahneye konulmaktadır. İkisi de hem stil hem de maliyet açısından şu anda Hollywood’a çok para kazandıran filmlere benzemektedirler. Bu filmleri “nesnel” bir felaket fantazmıyla karşılaştırmanın bir anlamı yoktur. Asıl önemli olan, tam tersine, toplumsalın güncel dile getiriliş biçiminin bir felaket filmi senaryosuna uygun olduğu gerçeğidir” (Baudrillard, 2010: 42).

Şekil: 1 Planet of the Apes(1968)

Film boyunca Taylor’ın bireysel başkaldırısı ve yenilgisi konu edilmiştir. İlk olarak maymunlar tarafından yakalanır ve yargılanır. Boynundan vurulduğu için konuşma yetisini de kısa zamanlı olarak kaybeder. İletişimsel olarak sınırlandırılır, sıradanlaştırılır. Konuşma yetisini kazanınca bu seferde düzenin ahlaksal ve hukuksal güçleri tarafından reddedilir ve bastırılır. Öyle ki maymunların kurduğu mahkemede konuşması yasaklanır. Konuşması, kendisini ifade etmesi ayrı bir suç olarak belirlenir. Düzenin düzenekleri; askeri, yasal, idari otoritenin unsurları olarak bir baskı oluşturur. Maymunlar dünyasında bir insanın düşünmesi, kendini ifade etmesi başlı başına yanlış ve tahammül edilemez bir suç olarak görülür. Toplumsal bir varlık olan birey için bu, cehennemden farksızdır. Bu dünyada onun ruhunun ve aklının özgürleşmesini sağlayan tek yardımcı ise toplumsal gücün bir unsuru olan entelektüel düşüncedir. Entelektüel düşüncüyü ise filmde “Zira” ve “Cornelyus” isimli veteriner bilim maymunları üstlenmiştir. Film egemen otoritenin ürünü olduğu için üstün sağduyu da egemen otoritenin içinden çıkmaktadır. Bu noktada hikâyenin

var oluşçu bir felsefeden yola çıkarak evrim bilimcesini sorgulayan yapısına karşın, egemen siyasi yapıyı desteklediği açıktır. Film, Taylor'ın Amerikan değerlerinin ve sunduğu özgürlüklerin temsili olan Özgürlük Anıtı'nın yıkılmış temsiline bulunduğu kumsal sahnesinde sonlanır.

3.2. Maymunlar Gezegeninin Altında (1970)

İlk filmin ardından iki sene sonra çekilen bölümde hikâye kaldığı yerden devam etmektedir. Filmde maymunların kendi arasındaki savaş karşıtı protestoların olduğu sahne, dönem içinde toplumsal sürece ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Filmde bir grup maymun pankartlar açarak savaşı protesto eder. Ancak askeri otorite tarafından susturulurlar.

Şekil 2: Beneath the Planet of the Apes (1970) Sivil Örgütlenme

Sinemanın kararlı bir Katoliklik için araç olduğu düşüncesi, büyük ölçüde yüzeysel olarak bu filmde incelenebilir. Nükleer felaket sonrası hayatta kalan yeraltı insanların “Tanrı” olarak kabul edip dua ettiği “atom bombası”, dini ayin tarzında simgeleştirilmiştir. Bu Freud’un en tartışmalı kuramlarından biri olan, “Evrensel Ölüm Arzusu” kuramının bir yansımasıdır. Bu kuram, bir tür evrim hatası olan insan ırkının yapısındaki kendini yok etme arzudur. Freud’un “Evrensel Ölüm Arzusu” kuramının bugün kolektif bilinç dışında dolaylı olarak kabul edildiğini bir gösterge olarak alabiliriz. Özellikle de son dönemdeki politik olaylar bunu geçerli kılmaktadır. (Wood, 2003: 35).

3.3. Maymunlar Gezegeninden Kaçış (1971)

Serinin üçüncü filmi, belleksel olarak gelecekte geçmişe doğru bir geri dönüş macerasıdır. “Zira” ve “Cornelyus” isimindeki maymunlar, uzay gemisi ile gelecekte 70’li yıllara doğru yolculuk yaparlar. Dünyanın yok olduğu gelecek zamandan günümüze olan yolculukta insanlar dünyasındaki maymunların durumu anlatılır. Filmin ilk on beş dakikası, bir uzay gemisi bulan askeri güçlerin organize olduğu sahneyle devam eder. Filmin ilk bölümünde görülen insanların barışçıl yaklaşımı filmin devamında son bulur. İnsanlar, bu iki maymunun (aslında üç ama filmin başında Milo karakteri hayvanat bahçesinde bir goril tarafından öldürülür.) gelecekte bir tehdit olabileceğini düşünerek öldürülmesine karar verir. Bu durumun modern toplumlardaki güven ve risk olgusunun bir sonucu olduğunu varsayabiliriz. Risk ve güven yalnızca kişisel bir eylem değildir. Büyük insan kitlelerini, ekolojik yıkım ya da nükleer savaş olaylarında olduğu gibi yer küre üzerindeki herkesi topluca etkileyen risk ortamlarına sokabilir. Bu durumda güvenin belirli tehlikeler grubunun önlenmediği ya da en aza indirildiği bir durum olarak tanımlanabilir. (Giddens, 2010: 38). Bu durumun sonucu da bu iki maymunun öldürülmesi veya iğdiş edilmesidir. Filmin sonunda Zira ve Cornelyus, düzenin düzenekleri tarafından vahşice öldürülür. Ancak yaşayan son maymun olan bebekleri bir sirk sahibi tarafından kurtarılır. Filmin devam sürecindeki belirsizlikleri de hayatta kalan bebek açığa çıkaracaktır.

3.4. Maymunlar Gezegenin Fethi (1972)

Maymunlar Gezegeni filmlerinin dördüncü halkası olan bu film, serinin diğer filmleri gibi 60’ların sonu ve 70’lerin başındaki toplumsal ve sosyal olayların bir yansıması şeklindedir. Dönem içinde yayılan karşı kültür akımları, rock müzik, hippy yaşam tarzı ve yabancılaşmanın kültürel sonuçlarını içermektedir. 70’lerdeki Amerikan Dünyasına yabancılaşmanın sinemadaki en çarpıcı görüntüsünü vermektedir.

Filmde, bir önceki bölümde ölen Zira ve Cornelyus isimli zeki maymunların çocuğu Ceaser(Sezar) isimli karakterin köleleştirilen maymunların başına geçerek var olan sistemi yıkıp başa geçmesi anlatılmaktadır. Film içinde hayali bir kapitalist

düzen vardır. Günümüz dünyasından tek farkı, salgın bir hastalık sonucu dünyadaki tüm evcil ev hayvanlarının tükenmesi sonucunda, insanların önce ev hayvanı olarak, sonrada bireysel köleleri haline getirdiği maymunlara yaptığı işkenceler konu edilmiştir. Antik Roma sistemindeki köleliğe benzeyen bu yapı da, maymunlar toplumsal yapıların tümünde birer köle olarak yaşamaktadır. İnsanlar ise, kapitalist sistem içinde yalnızlaşan, bireyselleşen, klostrofobik bir atmosferde yaşarlar. Sezar karakteri sistem içinde yavaş yavaş örgütlenir. Sistemin zayıflıklarını tespit eder ve devrim niteliğindeki özgürlük mücadelesine girişir. Film içindeki düzen düzenekleri; asker, polis ve sivil otorite Sezar'ı sorgusuz sualsiz öldürmek için ittifak halindedir. Filmdeki isyanın başladığı ve bittiği sahnelerdeki yoğun şiddet görüntüleri, mekanik vahşet hissini körükler. Söz konusu olan duygusal değil etik bir stratejidir. Karakter özdeşleştirmesinden ziyade karşıtlıklara ve duruma dayanarak anlam üretmeye yönelik bir çabadır. Bu Sezar ile özdeşleştirme kuran izleyici de karşı bir tutum doğurmaktadır. Film dönem içindeki karşı kültür mesajlarını yansıtmaya çalışsa da, özünde yatan ideolojik değerlerle ister istemez çelişmektedir.

3.5. Maymunlar Gezegeni İçin Savaş (1973)

Maymunlar Gezegeni İçin Savaş filmi, sürekli el değiştiren iktidarların olduğu bir dönemde üretilmiştir. Bu sebeple özellikle toplumsal hayattaki sosyal sınıfların çekişmelerinin etkilerinin bulunduğu bir seri filmi haline geldi. Filmde, binlerce yıldır maymunlara hükmeden insanoğlunun maymunlar tarafından yönetilmeye başlaması konu edilmiştir. Köle efendi, efendi ise köle olmuştur. Çünkü insanların karşısında artık düşünen, karşı çıkan ve boyun eğmeyen bir topluluk ve bu topluluğu ayakta tutan ruhsal ve dinsel mitler vardır.

Baudrillard bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Durmadan el değiştiren iktidar, bilgi ve söylev süreçlerinin ve kutupların yerlerinin belirlenmesini olanaksızlaştırmaktadır. Örneğin psikanalitik yorumlamada yorumlayıcının sahip olduğu “iktidar”ın kökeninde, yorumladığı kişi vardır. Bu durum her şeyin değişmesine neden olmaktadır. Çünkü iktidarın geleneksel sahiplerine bu gücü nereden alıyorsunuz sorusunu sormamıza yol açmaktadır. Seni kim dük yaptı? Seni kim kral yaptı? Yanıt ancak Tanrı olabilir. Çünkü sorulan sorularda yanıt vermeyen tek varlık Tanrı’dır” (Baudrillard, 2010: 54).

Başka bir ifadeyle, iktidar Tanrı'dan alınıp halka verilmiştir. Her şeyin başı halktır. Her şey halka aittir. Filmde, maymunlar ile insanlar arasında ki en önemli fark olarak gösterilen, kendi türüne zarar vermeme ilkesi de, filmin sonunda bozulur. Modernleşmenin doğal bir sonucu olarak, Sezar'ın oğlu bir goril tarafından öldürülür.

3.6. Maymunlar Gezegeni (2001)

1968'den 1973'e kadar Maymunlar Gezegeni filmlerindeki egemen yapılar birbirine benzemektedir. Ancak 2001 senesinde yeniden çekilen Maymunlar Gezegeni filmi diğer filmlerden farklı bir kurguya sahiptir. Özellikle 70'lerin toplumsal yapıları artık değişmiştir. 1968'de çekilen film ile 2001 senesinde yeniden üretilen film arasında farklar bulunmaktadır. 2001 yılında çekilen film bir uzay macerası ile başlar. Uzayda, kara deliğe giren beyaz erkek kahraman zaman içinde yolculuk yaparak geleceğin maymunlar dünyasına gelir. 1968 yılındaki ana karaktere nazaran daha genç ve bilgilidir. Ayrıca filmin 1968 versiyonunda bulunmayan nedensellik özelliği, bu filmde gün ışığına çıkarılmıştır. Nihayet hikâyeyi başlatan kazanın nedeni 2001'deki filmde uzun çekimlerle açıklanmıştır.

2001 yılındaki filmde, öykü ve kurgu yapısı farklıdır. Filmde, maymunlar önceki filmlere nazaran daha acımasız ve bireycidir. Ayrıca toplumsal sınıflar da belirginleşmiştir. Güçlü bir burjuva yapısı hâkimdir. Senatörler, dini liderler, askeri liderler ve onların yaşamları detaylı olarak yansıtılmıştır. Genel anlamda, günümüz modern yaşamının kaba bir yansımasıdır. 2001 yılındaki filmde, beyaz erkek karakterin (Captain Leo Davidson) fiziksel anlamda diğer insanlardan bir farkı yoktur. Tek farkı, bilgiye ve teknolojiye hâkim olmasıdır. Bu özellikler onu, insanlar için bir mesih haline getirmiştir. Filmde dayatılan ideolojik bir dünya vardır. İzleyici bu dünyaya kendini o kadar çok kaptırır ki ana karakter bu söylemin içinde kaybolur. Captain Leo Davidson karakterinin ismi film boyunca neredeyse hiç söylenmez. Filmin başındaki diyalog dışında, ismi belirsizdir. 1968 senesindeki filmde ise Taylor karakteri neredeyse her sahnede tekrarlanan bir isimdir. 2001 yılındaki filmde insanlar konuşabilmektedir ve gayet de zekidirler. Tek zayıflıkları, dağınık ve güvensiz olmalarıdır. 1968 senesindeki filmde ise sadece Taylor bilinçli bir şekilde hareket etmektedir. Diğer insanlar, günümüz dünyasındaki şempanzeler kadar bir

zekâya sahiplerdir ve konuşma yetilerini kaybetmişlerdir. Bilinçsiz ve başıboşlardır. Kurtarılmak dahi istemezler. Film bu noktada, risk toplumunun bilinçli ve bilinçsiz korkularının öyküleştirildiği bir Hollywood filmi olarak 1973 ve öncesindeki filmlerden ayrılmaktadır.

4. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Çalışmada kullanılan analiz yöntemi; göstergebilimsel çözümlerdir. Bu yöntem, derin anlamlandırma düzlemini ifade etmektedir. Sinema öncelikle bir dildir. Çünkü metinleri vardır; anlamlı bir söylemi vardır. Peirce'a göre bir "görüntüsel gösterge" nesnesini, nesnesine olan benzerliği ile temsil eden bir göstergedir; gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki rastlantısal değildir, bir benzerlik ya da gibilik ürünüdür.(Wollen, 2008: 108-109). Bir film görüntüsü belirti, ikon ya da simge olabilir. Bu anlamda bir belirtisel gösterge, nesne ve onu temsil eden gösterge arasında var olan gerçek bir ilişkiye dayanır. Bir ikon ise, tersine, poz veren kişiye benzeyen bir portre gibi, kendi benzerlik ilişkisinden dolayı nesnenin yerini tutan göstergedir. Simge ise, tamamen uzlaşımsal olan bağlantıyı gösterir. Göstergenin bu üç kategorisinde sinemasal imgelerin belirli tiplerinde saf halde bulunabilir.(Armes, 2010: 11-12). Cümle nasıl kelimelerin bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluşmuş haliyse, sinematik kodlarla da filmsel teknik kodlar bir araya gelerek anlamlı bir bütün oluştururlar. Filmsel kodlardan teknik kodlar hangi işaretin anlamlı olduğunu ortaya koyar. Bu da, gösteren-gösterilen ikilisi arasındaki ilişki anlamlandırılmasıdır.

Sinema filmleri, anlatım araçlarının rastgele bir araya geldiği bir yığın değildir. Parçalar bütünü oluşturmak üzere aralarında birtakım ilişkiler kurarlar.(Uysal, 2012: 174). Filmlerin içeriği önceden tasarlanmış toplumsal ya da siyasal bir bakış açısına sahiptir. Filmlerde, bireycilik, kadın-erkek ilişkileri, aile yaşamının önemi, ırk ya da Avrupa tarihi konusunda ideolojik mesajlar vardır. (Corrigan, 2010: 121).

Lotman, bu durumu şöyle özetlemektedir:

"Perdedeki her görüntü bir göstergedir, yani bir anlamı vardır, bir enformasyon taşıyıcısıdır. Kuşkusuz bu anlam iki çeşit olabilir; perdedeki görüntüler, bir yandan reel dünyadaki nesnelere yansıtılır. Bu nesnelere ve görüntüler arasında semantik bir ilişki

meydana çıkar. Nesnelere, perdede yansıtılan görüntülerin anlamları durumuna gelir” (Lotman, 2012: 51).

Hollywood sinemasında; sinema-gösterge, dünya-gösterilen, görüntü gösterendir. Gösterilenin oluşabilmesi için zihinsel birimleri harekete geçirecek olan fiziksel duyuları kışkırtan aşama yani gösteren aşaması görüntü niteliğini taşımaktadır.

Çalışmanın amacı, Hollywood filmlerinin kullandıkları egemen söylemleri açığa çıkarmaktır. Bu çalışmanın ana sorunsalını cevaplamak için Maymunlar Gezegeni Başlangıç filmi analiz edilecektir. Yöntem olarak göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, örnek filmdeki gösterenler üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Tablo 1’de düz anlam ve yan anlam boyutları ayrılmıştır. Filmin göstergebilimsel çözümlemesi bu modele göre yapılacaktır.

Tablo 1: Yöntem Analiz Tablosu

Seçilmiş görüntüler gösterge	Düz anlam boyutu gösteren	Yan anlam boyutu gösterilen
------------------------------	---------------------------	-----------------------------

5. Maymunlar Gezegeni Başlangıç (2011) Filminin Analizi

5.1. Filmin Konusu

Film, Alzheimer hastalığının tedavisinde kullanılmak üzere maymunlar üzerinde denenen bir ilacın yan etkisi sonucu evrim geçiren Sezar isimli maymunun hikâyesi üzerine kuruludur. Film 1972 yılında üretilen Maymunlar Gezegeni Fethi filminin yeniden üretilmiş halidir. Film, Maymunlar Gezegeni Başlangıç ismiyle günümüze uyarlanmıştır. Filmin öykü yapısı Hollywood sinemasında halen popüler olan felaket filmlerinin bir örneğidir. Hollywood anlatı yapısı gereği önce istikrardan kargaşaya geçilmesi, ardından bir dizi sınav yoluyla lider veya kurtarıcının tayin edilmesi, en sonunda da felaketin üstesinden gelinmesi gibi oldukça basit bir anlatıya sahiptir. Dikkat çeken unsur, özdeşleştirme için seçilen karakterin insan olmamasıdır. Filmde, özdeşleştirme kurmak için bilgisayar teknolojileriyle yaratılmış sanal bir karakter kullanılmıştır. Sanallık, ideolojinin temsil ettiği gerçekleri yansıtmaktadır. (Armes, 2010: 179-182). Bu açıdan, 1972 yılındaki filmde içerik olarak tamamıyla

farklıdır. 1972 yılındaki filmde Sezar karakteri toplumsal bir başkaldırının simgesiyken, 2011 yılındaki filmde laboratuvarda oluşturulmuş bir virüs gibi dünyayı saran bir tehdittir.

Şekil 3: Motion Capture tekniği ile yaratılmış Sezar karakteri

5.2. Filmin Göstergibilimsel Çözümlemesi

Film, modern hayatta bir geri dönüş aracı olarak gösterilen sisli orman görüntüsü ile başlar. Maymunların Afrikalı avcılar tarafından vahşice avlandığı aksiyon sahnesinden sonra, ataerkil düzenin daha güvenli bir yer olarak sunduğu metropole geçiş yapılır. Bu sahne, güven ve riskin sorgulandığı küreselleşen dünyayı temsil etmektedir. Filmin ilerleyen sekansları, laboratuvar ortamında geçer. Sekans, maymunlar üzerinde yapılan deneylerden kaçan bir maymunun toplantı salonunda vahşice öldürüşü ile son bulur. Filmdeki bu sahne, ideolojinin temsil ettiği kurmaca dünyayı temsil etmektedir. Eğer ideolojinin işleyişi güçleşirse o toplum ve o toplumla birlikte ideolojisi sonunda mutlaka yıkılacaktır. (Childe, 1998: 20). Filmde iktidarın kısa süreliğine de olsa yıkımı, tüm deney maymunlarının öldürülmesi ile son bulur. Film kapitalist toplumların temsil ettiği acımasız dünyayı haklı kılmaktadır. (Daver, 1993: 96).

Hikaye “Will” karakterinin ölen maymunun bebeğini, şirketten kaçıırıp evinde büyütmesi ile devam eder. Will karakteri, modern yaşamdaki bireysel yalnız erkek figürüdür. Alzheimer hastası olan babası ile yaşamaktadır. Modern yaşamda ataerkil yapının önerdiği çekirdek aile yapısına karşıt bir karakterdir. Daha önceki maymunlar gezegeni filmlerinde dayatılan annelik figürüne karşılık bu filmde,

annelik bir erkek karakter üzerinden temsil edilmektedir. Will karakteri, çağdaş yaşamdaki iktidarını kaybetmiş erkek figürü olarak temsil edilmektedir. Erkek egemen sistemde, erkeğin sosyal rolü olan babalık dışında, annenin görevlerini de üstlenmesi düzenle çatışmasına neden olur.

Sezarın en yakın dostu ve evrim geçirmesine neden olacak ilacı bulan kişi olan Will beyaz bir Amerikalıdır. Filmin başındaki arkadaşlık, filmin sonundaki sınıfsal ilişkiler ile son bulur. 1972 senesindeki filmde zıt bir durum işlenmiştir. Sezar'ın en yakın dostu siyahi bir Amerikalıdır ve kölelikten gelen iki arkadaşın ilişkileri daha çok kültürel bir bağ şeklindedir. Bu noktada, modern yaşamdaki arkadaşlığın doğasındaki bu dönüşüm önem kazanmaktadır. Filmde, modern yaşamdaki arkadaş kavramının metalaşmasının toplumsal yapı ile bağlantılı olduğu görülmektedir

Giddens bu durumu şöyle özetlemektedir:

”Arkadaşın karşısı artık düşman, hatta yabancı bile değildir; daha çok tanıdık, meslektaş ya da tanımadığım biri sıfatlarından birisidir. Bu dönüşümle birlikte onur, kişisel sevgiden başka hiçbir desteği olmayan bağlılıkla; içtenlik ise sahiçilik olarak adlandırabileceğimiz şeyle, yani karşısındakinin açık ve iyi niyetli olması gerekliliğiyle yer değiştirmiştir” (Giddens, 2010: 109).

Filmin başında Sezar, insani özellikleriyle yansıtılmıştır. Bebeklikten erişkinliğine geçişteki insani tepkileri bir özdeşleştirme tekniği olarak uygulanmıştır. Ancak filmin devamında hayvan barınağında insanlar tarafından gördüğü şiddet sonucu vahşileşir ve filmin sonunda insanlığa karşı savaşa girişir. Filmin önermesi, masumların bile canavarca arzular ve vahşi içgüdüler taşıdığıdır. Sezar vahşice davranmayı, uygarlıktan hayvansallığa gerilemeyi ve bir “erkek” olmayı öğrenmiştir. Bu açıdan Hollywood sinemasının başından beri sunduğu, sinemada izleyicinin erkek olduğu savı bu filmde de geçerlidir. (Berger, 2010: 48-50). Film bunu, metaforik bir biçimde sunar. Filmde sahip ve köle ilişkisi, Sezarın sahibinin onayını almak için elini uzattığı sahnede önemli bir görsel kodu içerir. Sezar filmin başında yaptığı bu hareket sahibi tarafından bile şaşkınlıkla karşılanır. Çünkü öğrenilmiş bir davranış değildir. Bu sömürgeci sistemlerdeki işçi patron ilişkisinin bir yansımasıdır. Toplumsal yapıda emekçi sınıf, patronlarının onayını almak için farklı vücut

hareketlerini kullanırlar. Bu davranışlar, egemen ideoloji tarafından dolaylı olarak bilinçaltına kodlanmıştır. Film, maymunların San Francisco şehrini istila etmesi ile son bulur. Filmin aksiyon sekansı için San Francisco Köprüsünün seçilmesi bilinçli bir tercihtir. Bu yolla, olağan bir zaman dilimini bir maymunlar cehennemi ile bağdaştırarak modern insanın toplumsal korkuları metaforlaştırılmıştır.

Tablo 2: Göstergebilimsel çözümleme

Seçilmiş görüntüler gösterge	Düz anlam boyutu gösteren	Yan anlam boyutu gösterilen
	Ses: Tekrarlayan melodik müzik. Mizansen: (Filmin açılış sahnesi)Sisli orman görüntüsü.	Kaosun hüküm sürdüğü ilkel yaşam.
	Ses: Tekrarlayan melodik müzik. Mizansen: Yakalanan maymunun detay plan gözü.(fade -out)	İlkel toplumlardan modernliğe geçiş.
	Ses: Tekrarlayan melodik müzik. Mizansen: Genel plan laboratuvar görüntüsü.(fade -in)	Modern yaşamın steril ve kapalı ortamı.

	<p>Ses: Tekrarlayan melodik müzik.</p> <p>Mizansen: Toplantı salonunda vahşice öldürülen maymun görüntüsü.</p>	<p>Modern toplumlarda şiddet ve güven duygusu.</p>
	<p>Ses: Tekrarlayan melodik müzik.</p> <p>Mizansen: Maymuna babalık yapan Will karakteri.</p>	<p>Modern dünyadaki erkek figürünün temsili.</p>
	<p>Ses: Ortam sesi.</p> <p>Mizansen: Sezar'ın sahibine elini uzatarak onay beklemesi.</p>	<p>Baskın ideolojinin dayattığı sınıf sistemi.</p>
	<p>Mizansen: San Francisco Köprüsü ve güvenlik güçleri.</p>	<p>Toplumsal korkuların, ideolojik baskı araçları ile çözülmesi.</p>
	<p>Ses: Tekrarlayan melodik müzik.</p> <p>Mizansen: (Genel Plan) Kaos ortamındaki şehri izleyen Sezar.(Track out)</p>	<p>Filmin açılış sahnesindeki sisli orman görüntüsünün modern hayata yansması.</p>

5.3. Bulgular

Tablo 2’de göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle seçilmiş göstergeler, düz anlam ve yan anlam boyutlarıyla incelenmiştir. Filmin açılış sahnesi, ilkel yaşamın hüküm sürdüğü sisli orman görüntüsü ile başlar. Ve modern yaşamın bir yansıması olan steril laboratuvar görüntüsüyle devam eder. Açılış sahnesinde geçen ilkel yaşamdaki kaos ortamı, toplantı salonunda vahşice öldürülen maymun ile dengelenir. Filmde, modern toplumlardaki şiddet ve güven duygusu sorgulanmaktadır. Kapitalist düzenin güvenilirliği, ideolojik baskı araçları ile çözümlenmesini zorunlu kılmaktadır. Kapitalist yayılcılığın bir ürünü olan Hollywood sinemasında seri halinde film çekme ve eski bir filmi yeniden hayata geçirme, tarihsel ve sosyolojik bir durumdur. Bu bağlamda, farklı dönemlerde çekilen Maymunlar Gezegeni filmleri toplumsal düzenin zaman içerisindeki konumunu belirlemek adına değerli bir örnektir.

Sonuç ve Tartışma

Maymunlar Gezegeni serisi, Hollywood sinemasında dönemler içinde değişen egemen yapıları incelemek için değerli birer örnektir. Özellikle 1968 yılında başlayan Maymunlar Gezegeni filmleri ve dolayısıyla felaket filmlerinde ortak olan insanın yaşantısını paralize eden nükleer savaş sonrası felaket senaryoları ve egemen yapıya başkaldırı öyküleri, günümüzde daha farklı bir anlatıya sahiptir. Tıpkı biyoloji evreninde genetik kodun moleküler mikro-modeline indirgenmeye çalışılması gibi. Bu korkular da günümüzde tek başına etkili değildir. Yerini daha çok genetik kodlar ile iç tehdit senaryoları almıştır. Tüm dünyayı saran salgınlar ya da küresel terör tehdidi gibi politik unsurlar yeni dönem felaket filmlerinin öykü yapılarında etkili olmaktadır.

Filmin önermesi, genetik bilimlerin insanların yok oluşunun nedeni olacaktır. Özellikle 2000’li yıllarda artan salgınlar ve laboratuvarlarda üretilmiş virüslerin artışı, genetik biliminin ilerleyişi kıyamet senaryolarını geçerli göstermeye çalışmaktadır. Bundan böyle, hiçbir başkaldırı öyküsü, hiçbir hikâye kendi doğal mecrasını izleyerek gelişemeyecektir.

Bundan böyle strateji diye bir şey olmayacak, savaş tehdidi askerlerin elinde bir çocuk oyuncağına dönüşecektir. Aslında, gelişmekte olan bu yeni unsurlar, birer

caydırıcılık unsurudur. (Baudrillard, 2010: 59). Gerçekte, maymunların dünyayı ele geçirmesi ya da evrim geçirmesi gibi bir toplumsal korku yoktur. 1968 ve sonrasındaki Maymunlar Gezegeni filmlerinde oluşturulmaya çalışılan ideolojik ve politik kurmaca dünya güçlü kapitalist değerleri yansıtmaya amacını taşımaktadır. 2011 yılındaki filmde ise bu değerler bireyciliğin geldiği son noktayı gözler önüne sermektedir. 2011 yılındaki önerme, yerleşik düzen karşısında, maymunların ayaklanmaları ile temsil edilen iç ve dışta yaşanan güvenlik sorunlarıdır. Özellikle 11 Eylül sonrasında, egemen otoritenin zedelenmesi, yeni bir tehdidin belirlenmesine neden olmuştur. Batı bu noktada kendi Sezar'ını kendisi yaratmıştır.

Filmde, direnişçi maymunlar karşısında, kapitalist ilaç şirketi ve polis karşıt güçtür. Önceki maymunlar gezegeni filmlerinde; askeri yapı, yasa koyucu ve politik güçler ön planda tutulmuştu. Modern dönemde, bu güçlerin arka plandaki yapısı veya birleşen özellikleri günümüz siyasal yapılarının bir yansımasıdır.

1968'den bu yana Maymunlar Gezegeni filmleri toplumsalın giderek büyüyen bir çöle dönüştüğünü bize sinematik kodlarla göstermektedir. Bununla birlikte başarılı görünen bu ideolojik uygulamalar kendi içinde bir bakıma ideoloji karşıtı anlamlar taşımaktadır. Dinsel, kültürel ya da sinemasal kodlar şaşmaz biçimde metnin görünüşte büyük ideolojisine gölge düşüren bir çatlak hattı içerir. Bu bağlamda ideolojik işleyişin başarısı da her zaman aksaklığın varlığına kanıt teşkil eder. Çünkü eğer egemen sistemde hiçbir sıkıntı olmasaydı, dünyada her şey ideolojinin iddia ettiği gibi yolunda gidiyor olsaydı, ideolojik temsillere gerek kalmazdı. Bu sebeple de maymunlar gezegeni filmleri ideolojiyi resmettikleri için değerli örneklerdir.

Kaynakça

ARMES, Roy (2011). Sinema ve Gerçeklik, İstanbul: Doruk Yayınları.

BAUDRILLARD, Jean (2010). Simülakrlar ve Simülasyon, (Çev: Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

BERGER, John (2010). Görme Biçimleri, İstanbul: Metis Yayınları.

CHILDE, Gordon (1998). Tarihte Neler Oldu? Ankara: Alan Yayınları.

- CORRIGAN, Timothy (2010). Film Eleştirisi, Ankara: Dipnot Yayınları.
- DAVER, Bülent (1993). Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Yayınları.
- ESCOTT, John (1998). Cinema, Oxford University.
- GIDDENS, Anthony (2010). Modernliğin Sonuçları, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- LOTMAN, M, Yuriy (2012). Sinema Göstergebilimi, Ankara: Nirengi Kitap.
- MILLS, Will(1974). İktidar Seçkinleri, (Çev: Ünsal Oskay). Ankara: Bilgi Yayınları.
- MONACO, James (2010). Bir Film Nasıl Okunur?, İstanbul: Oğlak Yayınları.
- OSKAY, Ünsal (1982). Çağdaş Fantazya. Popüler Kültür Açısından Bilim-Kurgu ve Korku Sineması, Ankara: Ayko Yayınları.
- RYAN, M, KELLNER, D (2009). Politik Kamera. Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası, (Çev: Elif Ö.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- UYSAL, Saydam, Ö. (2012). Sinema Estetiğine Giriş, İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- WOLLEN, Peter (2007). Sinemada Göstergeler ve Anlam, İstanbul: Metis Yayınları.
- WOOD, Robin (2003). Hitchcock Sineması, İstanbul: Kabalcı Yayınları.